

зав мені, що, зважаючи на географію і населення, він більше не думає, що російська вимога додаткових голосів для України і Білорусії є нерозумною» [11, 187].

Ще одним мемуарним джерелом про повоєнну українську радянську дипломатію є спогади А. Громико, який на той час був послом СРСР у США, а в 1957–1985 рр. – міністром закордонних справ СРСР. У його мемуарах, опублікованих 1990 р. є підпункт «Світла пам'ять про Мануїльського». Ось що він писав про наркома закордонних справ УРСР: «Мануїльський не любив достатньо цифр, дрібних фактів і без необхідності ними не користувався. Його душі більше відповідали принципові судження, аналіз проблем, так би мовити, вшир. Тут він відчував себе впевненіше і вмів використовувати свій багатий політичний досвід, різноманітні знання» [12, 337].

Отже, утворивши 1944 р. Наркомат закордонних справ УРСР, Й. Сталін прагнув використати це з політичною метою, заради підвищення статусу СРСР у світі. Водночас уже на перших порах свого існування НКЗС Української РСР неодноразово виконував функції, притаманні традиційній дипломатичній діяльності. Можна говорити про окремі вияви відносно серйозних повноважень, одержаних українською дипломатією в перші повоєнні роки. Мемуарна література, за комплексного дослідження цієї проблематики, дозволяє більш об'єктивно та неупереджено розглядати тогочасні міжнародні процеси. Відтак, залучення такого типу джерел, як мемуари, дає змогу виявити загальні тенденції та закономірності повоєнної української радянської дипломатії.

1. Гриневич В.А. Утворення Народного комісаріату закордонних справ Української РСР: проекти і реалії (1944–1945 рр.) // *Укр. іст. журн.* – 1995. – № 3.
2. Пиріг Р. Крок на міжнародну арену. Відновлення Народного Комісаріату закордонних справ УРСР // *Політика і час.* – 1992. – № 7–8.
3. Матвієнко В., Головченко В. *Історія української дипломатії ХХ століття у постатях.* – К., 2001.
4. Васильєва-Чекаленко Л.Д. *Україна в міжнародних відносинах (1944–1996): Навч. пос.* – К., 1998.
5. Закон «Про надання союзним республікам повноважень в галузі зовнішніх зносин і про перетворення в зв'язку з цим Народного Комісаріату Закордонних справ з загальносоюзного на союзно-республіканський Народний Комісаріат» // *Радянська Україна.* – 1944. – 4 лютого.
6. *Нариси з історії дипломатії України / О. Галенко, С. Камінський, М. Кірсенко та ін.; під ред. В. Смолія.* – К., 2001.
7. Шевченко В. Участь Дмитра Мануїльського у створенні та становленні НКЗС УРСР // *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка.* – К., 2007. – Вип. 91–93.
8. Гайдуков Л.Ф. Народний комісаріат закордонних справ УРСР: утворення та розгортання діяльності (1944–1945 рр.) // *Вісник Київського університету ім. Т. Шевченка.* – К., 1997. – Вип. 6.
9. Івченко О.Г. *Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан.* – К., 1997.
10. Джилас М. *Разговори со Сталиным. Фрагмент из книги // Смена.* – 1990. – № 2.
11. Stettinius E., Jr. *Roosevelt and the Russians: The Yalta Conference.* – New York, 1949.
12. Громыко А. *Памятное.* – Кн. 1. – М., 1990.

Dmytrenko A.A. The establishment and activity of the USSR People's Commissariat of Foreign Affairs (the 1944th–1945th) in the memoir literature. In this paper are analyzed the USSR People's Commissariat of Foreign Affairs formation and first steps on the international stage. Is determined the structure of Commissariat and is highlighted its work in the memoir literature.

Key words: Commissariat, memories, UN, USSR

Н. А. Печеніна

РЕАБИЛИТАЦІЯ ЖЕРТВ СТАЛІНІЗМУ В УКРАЇНІ (на матеріалах архіву Дніпропетровської області)

На основі матеріалів Держархіву Дніпропетровської обл. розглянута проблема реабілітації жертв сталінізму в Україні, яка проходила в два етапи. Перший етап пов'язаний із «хрущовською» відлигою 1950-х рр., інший – із Перебудовою середини 1980 – початку 90-х рр.

Ключові слова: демократизація, сталінізм, реабілітація

За умов розбудови незалежної Української держави відбувається трансформація свідомості широких верств населення, неабияке значення посідає питання самоідентифікації. Національна історична наука з 1990-х рр. мала довести самостійність і спроможність здійснювати серйозні наукові розробки. Однією з таких соціально значущих проблем стало дослідження політичних репресій та, пов'язана з ним, проблема реабілітації жертв сталінізму і тоталітаризму. У 1991 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні». За ним реабілітація мала охопити весь період після 1917 р. – до моменту набуття чинності цим Законом й поширюватись на осіб, необгрунтовано засуджених за цей час судами України або репресованих на території республіки іншими державними органами в будь-якій формі [1]. Закон визначив і конкретні випадки, законодавчі та нормативні акти, застосування яких упродовж 1917–1991 рр. означало здійснення необгрунтованих політичних репресій. Постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1993 р. доповнила цей Закон, надавши тлумачення поняття «політичний мотив репресій» [2].

З часу ухвалення Закону «Про реабілітацію» минуло понад двадцять років, але і сьогодні працює, які б подавали аналіз радянського тоталітаризму в Україні, не так вже й багато. Привертають увагу праці І. Біласа, С. Білоконя, С. Кульчицького, Ю. Шаповала, Б. Яроша, Р. Подкура, О. Рубльова та ін. Прикладом систематичного вивчення політичних репресій 1920–80-х рр. в Україні залишається Головна редколегія науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією», очолювана академіком НАН України П. Троньком, а також її обласні підрозділи, які здійснювали дослідження репресивних дій компартійної влади щодо населення України у регіонально-історичному аспекті. На нашу думку, ця проблема є складовою сучасного процесу демократизації та розбудови правової держави, а отже, залишається актуальною. Мета цієї статті – на основі аналізу архівних даних, простежити хід та особливості реабілітації жертв сталінізму в Україні.

У 2013 р. виповнилося 75 років від початку масових політичних репресій у СРСР – періоду, який отримав назву «велика чистка». Проте, архівні дані засвідчують, що в Україні масові репресії проходили вже на початку 1930-х рр. Аналіз фондів Дніпропетровського обласного держархіву дозволяє зробити висновки щодо динаміки репресій за роками. Пік масових репресій у Дніпропетровській обл. припав на 1933 р. (19,87 % від усіх засуджених за політичними звинуваченнями в області), у 1931 р. – це 19,39 % від усіх політичних справ, 1937 р. – 18,66 %, 1938 р. – 9,48 %, 1932 р. – 8,38 %, 1930 р. – 8,02 % [3].

Одним із найважливіших факторів, що визначав спрямованість репресій, був характер обвинувачень. Згідно із законодавством, що існувало на той час, звинувачення щодо заарештованих мали визначатись статтями Кримінального кодексу. У практиці ж радянсь-

кої каральної системи 1930-х рр. користувалися відомчим підходом, який передбачав подвійний облік репресованих. За специфічно-професійною термінологією органів державної безпеки обвинувачення фіксувалися: 1) «за політичним забарвленням», 2) «за характером злочинів» [4, 55].

Тільки в Дніпропетровській обл. з 1930 до 1945 рр. за ст. 54-10 (ч. 1 і ч. 2 – антирадянська і контрреволюційна агітація) були засуджені 49,05 % від загальної кількості репресованих; за ст. 54-6 (шпигунство) – 8,26 %; за ст. 56-11 і 54-2 (співпраця з іноземними розвідками (польською, японською, румунською, німецькою) та фашистська контрреволюційна діяльність) – 6,99 % репресованих [3]. Важливо проаналізувати співвідношення статей, за якими репресували, та політичної ситуації у світі та країні: якщо в 1930–1933 рр. (період суцільної колективізації в СРСР) переважала ст. 54-10, то в 1936–1938 рр. (період ускладнення міжнародної ситуації та початок перших військових конфліктів у світі) – ст. 54-6. Так, ст. 54-10 мала досить широке трактування. Наприкінці 1930-х рр. під її дію потрапляли і «зрадники Батьківщини», і «пособники окупантів», і ті, хто вели «контрреволюційні розмови» та займалися «контрреволюційною діяльністю», і навіть ті, хто не проводив ніякої «антифашистської роботи».

Наведемо кілька уривків із реабілітаційних справ, які розкривають причини та характер обвинувачень (цитуювання мовою та стилем оригіналу): «...исключочить из партии как неоправдавшего доверия партии в дни Отечественной войны (не вел никакой антифашистской работы)» [5, 172]; «...будучи на оккупированной территории никакой борьбы, направленной против немецких захватчиков не проводил» [6, 119].

Важливе місце в дослідженнях з проблем Другої світової війни (зокрема В. Шайкан) останнім часом займає проблема колабораціонізму. На його формування вплинула соціально-економічна та політична ситуація в УРСР, що склалася напередодні війни. Допомогає висвітленню цієї проблеми й аналіз фондів Держархіву Дніпропетровської обл. Обвинувачення багатьох засуджених в роки війни за ст. 54-10 і 54-6 Кримінального Кодексу можна віднести до так званого побутового колабораціонізму. Проілюструємо документами (цитуювання мовою та стилем оригіналу): «...за скрытие пребывания в плену, концлагерях, работы при немецкой воинской части» [6, 129]; «...за проживание на оккупированной территории, ...играл в духовом оркестре, организованном немецкой жандармерией» [7, 66]; «в период оккупации учился в агрошколе и работал агротехником» [8, 63]. Тобто, можна констатувати, що війна змушувала радянське керівництво підвищити рівень репресивних заходів щодо злочинів, які визнавалися законодавством «контрреволюційними», проте, незаперечним є й той факт, що значна кількість людей постраждала безвинно.

Реабілітація, через неоднозначний вимір репресій, мала різний характер. Розрізняють реабілітацію юридичну (зняття звинувачень суто кримінального характеру, припинення кримінальної справи за відсутністю складу злочину) та політичну (відновлення в партії і зняття заборони на згадку імені репресованого у пресі й літературі). Реабілітація була публічною і здійснювалася в різних формах.

Практична діяльність з ліквідації наслідків культу особи почалася вже в середині 1953 р. На засіданнях бюро Дніпропетровського обкому партії в другій половині 1953 р. було розглянуто 56 апеляційних справ. Проте, 48 репресованим (85,7 % від кількості розглянутих справ) було відмовлено у відновленні в партії

[9]. Відновили в партії лише одну особу, яка не приховувала факту перебування на окупованій території [8, 100]. У 1954 р. почали повсюдно утворюватися центральні та місцеві комісії з перегляду справ осіб, засуджених у 1934–1953 рр. за політичними звинуваченнями. Однак реабілітація торкнулася лише окремих (персональних) випадків. Вибіркова реабілітація 1953–1955 рр. розглядалася керівництвом партії лише як засіб руйнування образу Сталіна, адже, в принципі, ніхто не збирався зрікатися основних напрямів його політики.

Процес демократизації суспільства 1954–1955 рр. вели до того, що лінія на подолання наслідків культу особи, без викриття самого суб'єкта культу, виявляла непослідовність і політичну обмеженість. 31 грудня 1955 р. була утворена Комісія для вивчення матеріалів про масові репресії членів і кандидатів в члени ЦК ВКП(б), обраних XVII з'їздом партії, й інших радянських людей в 1935–1940 рр. Розглянуті цією комісією матеріали свідчили про масштаби трагедії, що вибухнула в країні на цьому етапі. Так, М. Хрущов запропонував відкрито засудити помилки і зловживання владою Й. Сталіна на першому ж, після смерті «вождя», з'їзді партії. В результаті, доповідь «Про культ особи і його наслідки» була зачитана на закритих засіданнях XX з'їзду КПРС (лютий 1956 р.), але подіяла як шоківий грозивий розряд в атмосфері суспільного життя, позначивши кінець «негласного» періоду боротьби з культом особи.

Навесні і влітку 1956 р. головним політичним і соціальним процесом було масове звільнення майже всіх політичних в'язнів з таборів і місць «вічного заслання». Одночасно відбувався такий же масовий і швидкий перегляд і реабілітація більшості загиблих в 1937–1955 рр. в'язнів таборів і тюрем. Більше 90 спеціальних комісій займалися розглядом справ ув'язнених безпосередньо в таборах або місцях їх поселення. Комісія тимчасово наділялася правами Президії Верховної Ради і могла проводити реабілітацію, помилування та зниження термінів ув'язнення. Реабілітаційний процес в Україні загалом повторював загальносоюзний. Газети передруковували редакційні статті «Правди», ЦК КПУ приймав ухвали, аналогічні прийнятим ЦК КПРС. Хоча кількість реабілітованих серед лідерів республіканського рівня була меншою за союзний. Перевага віддавалася «старим більшовикам», які вступили в партію до 1917 р. Головним критерієм реабілітації був політичний, але звинувачення в «буржуазному націоналізмі» і участь в якій-небудь фракції або опозиційному угрупованні часто виключали її можливість. На думку А. ван Гаудовера, «віддані сталіністи були відновлені в партії, тоді як колишні опозиціонери, за винятком одного або двох, продовжували залишатися виключеними» [10, 208].

На 1 жовтня 1956 р. обкоми КПУ розглянули 1302 апеляції. Відновлено в партії було 668 осіб, але частина справ переглядалася в ЦК КПУ, тому ще 155 з 630 були відновлені в партії [11, 171–174]. Зокрема на апеляційних засіданнях Дніпропетровського бюро обкому КПУ в 1956 р. були розглянуті 134 персональні справи. В партії були відновлені 69 членів, виключених в 1937–1939 рр. за звинуваченнями в контрреволюційній діяльності, зв'язках з ворогами народу й антирадянській агітації. У 16 випадках реабілітація проводилася за заявами родичів репресованих і була помертвною. Проте, попередні рішення за 34 апеляціями були залишені без змін. Як і раніше, реабілітації не підлягали особи, виключені з партії в 30-і рр. за трюкістську діяльність, приналежність до інших політичних партій (наприклад, до партії меншовиків, до монархічної організації «Союз російського народу»), пе-

ребування на окупованій території під час Великої Вітчизняної війни, антирадянські розмови і незгоду з політикою партії [12]. Отже, хоч після XX з'їзду КПРС процес реабілітації набув ширших масштабів, головним критерієм реабілітації був політичний, а критика культу особи в цілому залишалася обмеженою і непослідовною.

Переоцінка ролі Й. Сталіна в історії країни відбулася на XXII з'їзді КПРС (жовтень 1961 р.). Новий наступ на культ особи цього разу був відкритим: знов пролунали вимоги щодо розслідування злочинів минулого і покарання винних. Було переглянуто багато політичних процесів 1920–30-х рр. Висновки Комісії за перевірки цих процесів не залишили сумнів, що ці «справи» були логічним продовженням лінії Сталіна на остаточне фізичне і політичне усунення не тільки колишніх опозиціонерів, але й усіх незгодних з офіційною лінією партії. Однак М. Хрущов недооцінив сили опозиції і фактично в 1962 р. реабілітація припинилася. Вже з середини 60-х рр. демократичні перетворення в країні по суті завершилися.

Тому в середині 80-х рр. XX ст. суспільству довелося починати перетворення в країні з тих самих питань, перед якими воно нещодавно зупинилося. Новою трибуною плюралістичних поглядів на політичні, економічні, морально-етичні проблеми стала публіцистика. Саме діяльність громадських та політичних організацій, публіцистів, письменників, журналістів, які від середини 1980-х рр. формували у суспільстві на рівні побутової свідомості уявлення про багатомільйонні жертви політичних репресій сталінського режиму, започаткувала подальшу демократизацію суспільства. Висвітлення проблем сталінізму почалося на сторінках періодичних видань, а найбільший інтерес викликала проблема репресій часів культу особи. Першими проаналізували статистику засуджених за «контрреволюційні злочини» в 1935–1953 рр. А. Дугин, В. Некрасов, В. Земсков, В. Попов. Тема репресій вивела й на роздуми про необхідність подальшої реабілітації жертв політичного терору.

Як складова частина загальнодемократичного процесу з подолання помилок минулого, відновлення історичної правди і справедливості розглядалася реабілітація жертв сталінізму, відновлена з жовтня 1987 р. Процес реабілітації в цей період проходить швидшими темпами, йшло вже про всю протизаконну практику масових репресій сталінського режиму. На засіданнях Комісії Політбюро ЦК КПРС із додаткового вивчення матеріалів, пов'язаних з репресіями періоду 1930 – початку 50-х рр., були розглянуті основні політичні «справи» і «процеси», сфабриковані органами НКВС-МДБ-МВС СРСР. Практично всі засуджені були реабілітовані в судовому і партійному відношенні.

16 січня 1989 р. вийшов Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про додаткові заходи з відновлення справедливості відносно жертв репресій, що мали місце в період 30–40-х і початку 50-х рр.», який став підставою для масової реабілітації всіх, хто постраждали за часів культу особи. Всі рішення несудових органів – «трійок» НКВС, колегій ОГПУ і особливих нарад НКВС-МДБ-МВС СРСР були визнані незаконними, а засуджені ними люди – реабілітованими. Реабілітація в Україні також проходила на основі цього Указу. До осені 1990 р. у республіці були реабілітовані понад 480 тис. осіб. На 1 січня 1990 р. Дніпропетровським обкомом Компартії України були розглянуті 4862 кримінальні справи: у судовому порядку 419 і 4443 особи реабілітовані згідно вищезазначеного Указу [13].

Матеріали фондів Держархіву Дніпропетровської обл. дозволяють проаналізувати соціальне походжен-

ня засуджених: селяни становили 41,46 % від загальної кількості репресованих, робочі – 28,57 %, інтелігенція і службовці – 22,72 %, особи без роботи і певних занять – 7,23 % [14]. Більшу частину репресованих склали чоловіки (97,3 %) – найбільш працездатна і зріла частина населення, з власними політичними переконаннями (62,44 % від загальної кількості репресованих – у віці від 31 до 50 років) [15]. Таким чином, аналіз соціального положення репресованих і пред'явлених ним звинувачень дозволяє зробити висновок про цілком цілеспрямовану політику сталінського керівництва країни, що виражалася в ліквідації найбільш небезпечних, з погляду уряду, осіб, які виражали свою незадоволеність політикою партії.

На початку 1990-х рр. у визначення терміну «політичні репресії» втрутилися політики, коли розгорілася полеміка між націонал-демократами та прихильниками Комуністичної партії. Політичні репресії, голод стали тією козирною картою, яка активно використовувалася у політичній боротьбі за симпатії суспільства. Її логічним завершенням стало прийняття Верховною Радою України 17 квітня 1991 р. Закону «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» [1], який визначив конкретні випадки, законодавчі та нормативні акти, застосування яких упродовж 1917–1991 рр. означало здійснення необґрунтованих політичних репресій. У постанові Верховної Ради від 24 грудня 1993 р. було викладено тлумачення поняття «політичний мотив репресій» і зазначено, що це – застосування державою примусових заходів щодо противників радянської влади у вигляді пред'явлення обвинувачення у вчиненні політичного (контрреволюційного) злочину або визнання особи соціально небезпечною у політичному відношенні за наявності достовірних матеріалів, застосування на цих підставах репресій у судовому порядку до ст. 33–34 Кримінального кодексу Української РСР у редакції 1927 р. та в адміністративному порядку.

Таким чином, реабілітація так званого «перебудовного» етапу відрізнялася від першого етапу реабілітації, що проходив в середині 1950 – першій половині 60-х рр. не тільки своїми масштабами. У цей період змінився і її критерій. Якщо раніше звинувачення в «буржуазному націоналізмі», участі в якій-небудь фракції або опозиційному угрупованні часто виключали можливість реабілітації, то в кінці 80-х – 1991 рр. багато осіб, звинувачених в «націоналізмі», були реабілітовані. Реабілітації не підлягали лише особи, які скоїли злочини проти людства і людяності. Проте реабілітація жертв сталінізму і тоталітаризму не була доведена до кінця, тому належить ще багато чого зробити для її остаточного завершення. Крім того, не всі аспекти проблеми вивчено, а частина зробленого потребує подальшого дослідження.

1. Закон України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» // *Законодавство України: Офіційне видання / Редкол.: В. Опришко та ін. – К., 1996. – Т. 1.*
2. *Постанова Верховної Ради України «Про тлумачення Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні»»* // *Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 15.*
3. *Держархів Дніпропетровської обл. (далі – ДАДО), Ф. 19, оп. 16, спр. 19.*
4. *Нікольський В.М. Обвинувачення репресованих в Україні періоду «великої чистки» 1937–1938 рр. // Укр. іст. журн. – 2008. – № 2.*
5. *ДАДО, Ф.19, оп. 30, спр. 30.*
6. *ДАДО, Ф.19, оп. 16, спр. 20.*
7. *ДАДО, Ф.19, оп. 16, спр. 29.*
8. *ДАДО, Ф.19, оп. 16, спр. 36.*

9. ДАДО, Ф. 19, оп. 16, спр. 19, 20, 21, 22, 29, 36.
10. Борисов Ю., Голубев А. Политическая реабилитация в СССР (1950–60-е гг.) в освещении западной историографии // Отечественная история. – 1992. – № 5.
11. Центральний Державний архів громадських об'єднань України, Ф. 1, оп. 31, ч. 1, спр. 329.
12. ДАДО, Ф. 19, оп. 30, спр. 17, 30.
13. ДАДО, Ф. 19, оп. 95, спр. 107.
14. ДАДО, Ф. 19, оп. 95, спр. 112, 113.
15. ДАДО, Ф. 19, оп. 95, спр. 19, 20, 21, 22, 29, 36, 112, 113.

Pechenina N. A. Rehabilitation of stalinism victims in Ukraine (on the materials of the Dnipropetrovsk province State archive). The rehabilitation is the political process of restoring justice in cases with the soviet peoples, that were baselessly repressed during Stalin's regime. The first stage of the rehabilitation was connected with the Krushchev's «thaw». The second stage started in October, the 1987th as the part of the process of society historical purification from the crimes of past.
Key words: democratization, stalinism, rehabilitation

Р. С. Ралко

СТУДЕНТСЬКИЙ БУДІВЕЛЬНИЙ ЗАГІН м. КИЄВА (1960–80-і рр.): ДЖЕРЕЛА ВИВЧЕННЯ

У статті досліджено джерельну базу діяльності студентського будівельного загону м. Києва, проаналізовано широкий спектр документів, зокрема неопублікованих.

Ключові слова: архівні установи, студентський будівельний загін, мемуари, комсомол

Вивчення історичних процесів, подій і явищ будь-якої епохи, незалежно від предмету наукового аналізу, нерозривно пов'язані з формуванням джерельної бази, яка становить основу будь-якого дослідження. Під час пошуку й аналізу джерел з'ясовуються не лише нові фактологічні дані, а й встановлюється цінність історіографічних робіт, за рахунок перевірки повноти та достовірності поданої у них інформації. Враховуючи сказане, дослідження руху студентських будівельних загонів м. Києва обов'язково потребує залучення широкого спектру джерел, визначення їх об'єктивної та суб'єктивної природи. Метою статті є аналіз джерел з вивчення історії та діяльності студентського будівельного загону м. Києва (1960–80-і рр.), їх класифікація та визначення специфічних особливостей кожної з груп. Варто відзначити, що в українській історичній науці запропонована тема до цього часу не була виділена в предмет окремого дослідження, що становить його актуальність та наукову новизну.

В основу розподілу наявних джерел нами був покладений видовий принцип, з використанням спеціальних класифікаційних ознак, пов'язаних із специфікою дослідження обраної теми, за яким можна виокремити п'ять наступних груп: 1) неопубліковані архівні документи; 2) опубліковані законодавчі акти, документи КПРС–КПУ, ВЛКСМ–ЛКСМУ, Міністерства вищої освіти УРСР (пізніше – Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти); 3) мемуарна література; 4) періодичні видання; 5) усні свідчення (інтерв'ю).

До першої групи ми відносимо архівні документи та матеріали, представлені у фондах таких установ: Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України) та Держархіву Київської обл. (ДАКО). Якщо документи молодіжної комсомольської організації (ЛКСМУ) знаходяться у фондах ЦДАГО України (Ф. 7, Оп. 15, 20) [1], то в ДАКО знаходяться документи Київського міського комітету ЛКСМУ (Ф. П-1616, Оп. 5, 7, 15, 16, 18) [2].

Підготовка та організація студентських будівельних загонів була підконтрольною та підзвітною місцевим комсомольським органам, тому архівосховища

зберігають значний комплекс документів, що дозволяють розкрити й охарактеризувати історію зародження руху, його трансформацію, труднощі, які виникали при організації будівельного загону м. Києва, якісний і кількісний склад студентів у студбудзагонах, заходи партійно-комсомольських органів, спрямованих на ідеологічне виховання студентської молоді та інше. Крім того, у вище перерахованих фондах зберігаються звіти командирів різного рівня студентських будівельних загонів, що надають змогу дослідити виробничу діяльність та соціальну роботу. Звіти командирів студбудзагонів дозволяють проаналізувати проблеми, які мали місце під час дислокації загонів на місцях, а також вжити заходи щодо їх вирішення та не повторення у майбутньому.

Протоколи засідань бюро комсомольських органів, стенографічні звіти пленумів ЦК ЛКСМ обласних і республіканських конференцій дозволяють розкрити ставлення місцевого державно-партійного керівництва до виробничої діяльності студентських будівельних загонів, їх проблем. Іноді матеріали цих фондів дублюються, підтверджуючи достовірність певних фактів, а іноді доповнюють або уточнюють події, які мали місце в життєдіяльності будзагонів 1960–80-х рр. Загалом ця група архівних документів дозволяє відтворити будні та реалії студентського будівельного руху м. Києва.

Другу групу джерел складають опубліковані документи: рішення партійних, державних органів та громадських організацій. На наш погляд, у цій групі варто виділити декілька підгруп:

1) законодавчі акти вищих державно-партійних органів: постанов і резолюцій ради міністрів СРСР, документів ЦК КПРС, ЦК ВЛКСМ, з'їздів КПРС та ВЛКСМ, засідань бюро та секретаріату ЦК ВЛКСМ. Ці документи згодом опубліковані окремими тематичними збірниками документів КПРС, ВЛКСМ, ВЦСПС. Зокрема важливими для вивчення студентського будівельного руху м. Києва є збірники документів, упорядковані О. Карпуніним, І. Мостику [3], В. Криворученко, Н. Трущенко [4], а також тематичні збірники «Товариш комсомол» [5], «Комсомол и высшая школа» [6], «КПСС о комсомоле и молодежи» [7], в яких опубліковані матеріали, що висвітлюють державну молодіжну політику та участь студентства у соціально-економічному розвитку радянської держави. Для періоду 1960–80-х рр. характерне існування значної кількості законодавчих актів, що регулювали діяльність студентських будівельних загонів.

2) постанови, листи, резолюції пленумів ЦК ВЛКСМ, що безпосередньо стосувалися питань формування та діяльності студентських будівельних загонів як в СРСР, так і УРСР, що містять збірники документів Центрального Комітету ВЛКСМ [8].

3) виробничі звіти Центрального штабу студентських будівельних загонів, які мають важливе значення для комплексного аналізу виробничої діяльності студентських будівельних загонів м. Києва у Всесоюзному будівельному загоні; зокрема постанови та виробничі звіти за різні роки Центрального штабу студентських будівельних загонів при ЦК ВЛКСМ, з підсумками роботи Всесоюзного загону [9].

4) збірники, довідники, методичні рекомендації для керівників та організаторів студентських будівельних загонів [10]. Ці документи публікувалися центральними, республіканськими, крайовими, обласними штабами студентських загонів і вміщували матеріали щодо принципів керівництва студентськими загонами, прав і обов'язків посадових осіб; роз'яснювали питання повноважень штабів лінійних студентських будівельних загонів та інші питання, пов'язані з діяльністю штабу